

IRODALMI SZEMLE.

A honfoglalás revíziója.

„A honfoglalás revíziója vagyis a hun, székely, magyar, besenye, kún kérdés tisztázása” írta dr. Sz. Bálint Gábor. Kolozsvár. 1901. Stein Jánosnál, ára 4 k.

Rövid idő alatt két nevezetes munka hagyta el a sajtót, a mennyiben mind kettő történelmünk leghomályosabb részével, nemzetünk eredetével, őshazájával és a honfoglalással foglalkozik. Az egyik Pauler Gyulának „A magyar nemzet története szent Istvánig” című munkája (Budapest, 1900. a magyar tudományos akadémia kiadása) mely kiegészítő része ugyanazon szerző már 1893-ban ugyancsak az Akadémia kiadásában megjelent „A Magyar Nemzet története az Árpádházi királyok alatt” című nagybecsű művének, a másik a fent jelzett munka Kolozsvárt jelent meg, szerzője a jeles orientalista dr. Bálint Gábor.

Dr. Bálint Gábor forrástanulmányának nevezi a maga munkáját és csakugyan a munka legnagyobb részét a különböző görög, arab és héber írók feljegyzéseinek a bírálata és összehasonlítása képezi.

A Honfoglalás Revíziója következő apróbb részekre oszlik:

Tájékoztató. (A mű terve). Kik a cserkesz néven ismert adighe kabardok? Kik voltak a hunok? Az avarok és khazarok. Az arab és héber írók, A honfoglalás. A bolgárok. A besenyek. Az úzok (kunok). Kik voltak a jászok? Befejezés. Függelék. Az adighe kabard nemzet történeti emlékezései és régi vallása. A használt kútfők. A hun és egyéb nevek görög alakjai

A bevezető tájékoztatóban hivatkozik a szerző Held és Corvin egy fél századdal ezelőtt tett nyilatkozatára, hogy a magyar nemzet eredetéről biztosat mondani nem lehet, mely kijelentés most annyi év múltán is áll, mivel sen a fin-ugor sem a török-tatár rokonságnak a vitatása nem zár ki egy harmadik lehetőséget.

Kiindulási pontul az adighe-kabard (cserkesz) Kaukázus vidékén élő nép szolgál. E népet ismerte meg dr. Bálint Gábor a gróf Zichy Jenő társaságában tett tanulmányútja alkalmával. E népnek szokásai, külseje, nyelve élénken emlékeztetik nemzetére; visszatérve nyelvének a tanulmányozására adja magát és ennek a tanulmányozásnak az ered-

ménye két becses munka: a kabard nyelvtan és elemző kabard-magyar szótár. E nép nyelvével való beható foglalkozás megerősíti lelkében a hitet, hogy a magyarok legközelebbi rokonai az adighe-kabardok, kiknek nyelvét már XV. Lajos krimi követe Peysonnel hasonlónak mondotta. „E tanulmányozás — úgymond — arról győzött meg, hogy eddigi nyelvészkedésünk csupa tapogatódzásnak tekintendő s hogy Peysonnel észlelése csakugyan helyes volt, mert az adighe-kabard nyelvet a magyarhoz nemcsak hasonlónak, hanem olyanak találtam, hogy a nélkül a magyar nyelv legtöbb jelensége nem is érthető, a mint kabard nyelvtanomból és elemző kabard-magyar szótárámból látható. A két nyelv e szoros összefüggésének okát kellett keresnem, s így a honfoglalás elsőrendű okmányai, a történeti kútfőket kellett tanulmányoznom“.

Az adighe-kabardok a hunok, a bolgár, khazar, székely és a besenye, jász, kun népre szolgálnak művésben átmenetül.

Az adighe-kabardokat, kiket közönségesen cserkeszeknek is neveznek az 1864-iki orosz üldözések annyira elkésértették, hogy a legnagyobb rész odahagyta százados lakóhelyét és török területre menekült és török fenhatóság alá adta magát, hol előbb utóbb bekövetkezik végpusztulásuk és beleolvadnak a hasonló vallású hatalmas török nemzetbe. A kivándorlás előtt a következő 12 törzsrre oszlottak: A *natko-kuazse, sap-zug, abadzekh, bszedukh, gátjukaj, beszlenej, makhos, kemirgoj, zsan, jejerukoj, kjakh, kabard*.

Sokat vitatkoznak a felett: őslakók-e az adighe-kabardok a Kaukázusban? (Dr. Bálint G. nem tartja őket őslakóknak). Mind azok, kik az adighe-kabardokat őslakóknak tartják, négy történeti névből indulnak ki, mely név alatt a legrégebb írók műveiben a Kaukázus lakói említve vannak. E nevek: *sind, kerket, zig* és *sanig*. A *sind* nevet egynek veszik a *sindsigho* névvel, mely névvel nevezik a szomszédos abkhazok az adighek *abadzekh* törzsét. *Kerket* a cserkesz névvel volna azonos. „Magát a cserkesz nevet csürte-csavarta boldog boldogtalan, némelyek perzsa török szóból faragtak rá otromba, nem létező összetételeket“. . . . „Arra pedig senki sem gondolt, hogy a cserkesz név adighe kabard nyelvű szó is lehet, pedig ez a legvalószínűbb, mert a cseri-kesz (földnek végén székelő) összetétet egészen helyes az adighe-kabard nyelvtan szerint s eredetileg a Fekete tenger partján lakó valamelyik törzset jelölte, mert az otlakó csakugyan a kaukázusi száraz földnek a végén székel, lakott“. *Zig* annyi volna mint adighe, mert a szomszédos abkhazok nyelvében adzi = víz, adzighe = vízparti. *Sanig* vonatkoznék az adighe-kabardok *zsán* törzsére.

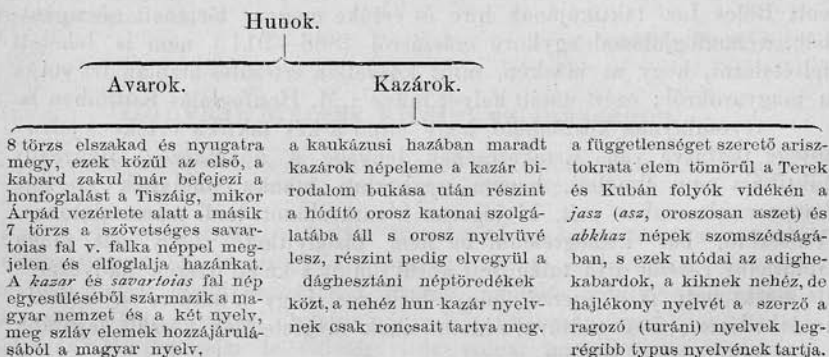
Dr. B. G. nem tartja bebizonyítottanak a fentemlített történeti nevek magyarázatából, hogy az adighe kabardok kaukázusi őslakók volnának, mivel e nevek e nevek alatt más kaukázusi népet is érthettek pl. a szomszédos abkhazokat, továbbá ha az adighek pontuspartii lakók

lettek volna, mint azt a *sind*, *kerket*, *zig* és *sanig* népről írják a görög történetírók, akkor a tengerparti görög uralomnak inkább nyomát viselne nyelvök, végül tengerparti nép halászattal foglalkozik és nem fejlődik harcziás, lovas néppé.

A 12 törzs nevét a kabard nyelv segítségével elemezve a következő eredményre jut: *natko-kunazse* = fehér v. szürke szemű falka v. csapat; a *sap-szug* v. *csap-szug* = sap, sabu, sabe (magy. Csaba) név és a kabard *sjighu* (sokaság, régi magy. sig, ma ság) összevonása; az *abadzekh* = mások előtt seregvágó; a *bzsedukh* = méhtenyésztő. A *gátjukáj* a Gadjikoj „Gádfijához tartozó“, a héber Gad (szerencsés) személynévből származott azon időben, midőn a khazarok Mózes valóságát felvették; a *beszlenej* v. *berszlenej* = Berszlenhez tartozó. (E törzsnév változatai: a) *barszel* hun törzs (Theophylactus); b) *berzilia* (Theophanes); c) *barszula* berszula bolgár törzs (Ibu Roszteh); d) *borszol* kazar és berzel (bizel) a kazarokkal rokon törzs.) A *makhos* = szerencsések; a *kemirgoj* változata *temirgoj* = kemirfihoz v. temirfihoz tartozó; a *zsán* = fürge; a *jegerukoj* = harcraihívó fihoz tartozó; a *kjakh* v. *kakh* = farkvágó azaz utócsapat (Berge Sagen u. Lieder des Tscherkessenvolkes); a *kabard* törzs *kabardarj* v. *keberdej* = kabar térhez, kabar földhöz tartozó azaz kabardi jelentésű. Ez elemzések már utalnak a hun, khazar, bolgár, magyar rokonságra, mely utalások később a könyv további részében határozott alakot öltenek.

Ime tehát egy könyv, mely ősi hagyományaink visszaállításán fáradozik, a mennyiben rokonságunkat a hunokkal igyekszik bizonyítani. A magyarok eredetére vonatkozó elmélete a következő: a közös ős a hun, ezeknek keleten lakó törzseit kazaroknak, a nyugaton lakókat avaroknak nevezték. A kazarok 7 törzse nyugatra megy, a visszamaradt kazarok egy része meghódol az oroszoknak, utódaik a Don vidékén lakó kozákok, a függetlenségüket szeretik a Kaukasz vidékére húzódnak és ezeknek utódei az adighe-kabardok.

Származási táblán körülbelül így lehetne szemléltetni:

Ez elmélet bebizonyítására szolgálnak a nyelvnek, népszokásnak, életmódnak összehasonlítása és végül az írott feljegyzések pontos egybevetése (a műnek 2 harmada), így lett e munkából kútfő-tanulmány, nyelvészeti kritikával.

A nyelv összehasonlítására anyagúl szolgál a 12 törzsnév az adighe kabardoknál és a hun, kazar személyek és hivatalok meg a besenye törzsek elnevezései úgy, a hogy a különböző görög írók által feljegyeztettek és végül a kabard magyar nyelv szerkezetének rövid egybevetése. A személynevek elemzésének a szerző nem tulajdonít túl nagy fontosságot, maga mondja, hogy ez nem olyan határozott igazság, mint pl. hogy kétszer kettő négy, de mivel mások is éltek és élnek a bizonyíték eme nemével, ő is felhasználja — és van is néminemű jogosultsága az érvelés ezen módjának.

A hun szokások megismerésére ugyancsak Priscus Rhetor a fő forrás. A hunok a legtöbb méltatásban részesülnek — a könyvnek egy negyede velük foglalkozik.

Ez a könyvnek igen rövid foglalatja. Ohajtandó, hogy eme kornak tudós ismerősei foglalkoznának vele. Mert a hun-khazar *Muager* törzs után magát *Moger*-nek nevező nemzetünk ezer éves hagyománya, a hun-khazar (Székely-Moger) és besenye-kun egyfajúságot illetőleg, csak e műben van méltatva és igazolva úgy, a mint az a mai tudomány szerint lehetséges.

B. V.

Bölcs Leo taktikája.

Gyomlay Gyula: Bölcs Leo taktikája, mint magyar történeti kútforrás.
(Érték. a nyelv és széptud. kör. XVIII. k. 1. sz.) 8° 68. l.

Salamon Ferencz (Századok 1876.) a Mauricius császár neve alatt fennmaradt taktikáról azt hitte, hogy annak semmi köze a nevezett császárhoz, mert a munka később keletkezett; szerzője pedig, mint a flórenczi kodexben olvasható, Urbicius. Senki sem tulajdonított tehát valami különös jelentőséget Mauricius taktikájának. Annál nagyobb volt Bölcs Leo taktikájának híre és értéke magyar történeti szempontból; a honfoglalással egykorú császárról (886—911.) nem is lehetett feltételezni, hogy az máskép, mint közvetlen értesülés alapján írt volna a magyarokról; ezért talált helyet műve a M. Honfoglalás Kútfőiben is.

Gyomlaynak köszönhető, hogy mind a két taktika értéke s jelentősége tisztázva van. Értekezésének lényege a következő: Mauricius taktikája nem elméleti, hanem gyakorlati munka, melynek szerzője katonaviselt ember volt, ki jogosan hivatkozhatott hadi tapasztalatokra. Valószínű, bár kétségtelenül be nem bizonyítható, hogy azt maga Mauricius császár írta talán 580 körül, mint a keleti részek hadvezére; de bárki volt is a szerző, annyi bizonyos, hogy a taktika a császár intézkedésére, az ő tudtával s intentóinak megfelelőleg készült legalább